

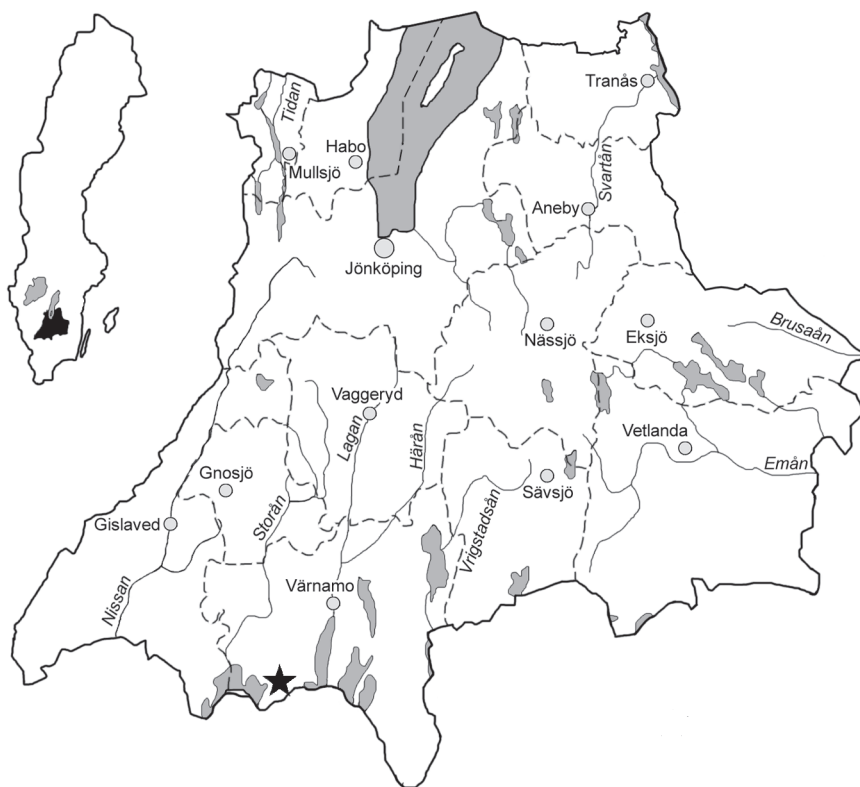
Vindkraft i Hånger och Dannäs

Arkeologisk utredning, etapp 1, inför planerad
vindkraftspark i Hånger 1:3, 1:10, Holkhult 1:2, 1:3 med
flera, Dannäs och Hånger socknar i Värnamo kommun,
Jönköpings län

Vindkraft i Hånger och Dannäs

Arkeologisk utredning, etapp 1, inför planerad vindkraftspark i Hånger 1:3, 1:10, Holkhult 1:2,1:3 med flera, Dannäs och Hånger socknar i Värnamo kommun, Jönköpings län

Rapport, foto och ritningar: Fredrik Engman och Ådel V. Franzén
Grafisk mall: Anna Stålhammar
Tryck: Arkitektkopia, Jönköping

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping
Tel: 036-30 18 00
E-post: info@jkpglm.se
www.jkpglm.se

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor, Geografiska Grunddata samt Geodata (FUK) är återgivna enligt tillstånd:
© Lantmäteriet. Ärende nr MS2007/04833, nr MS2012/03742 samt dnr i2012/1091.

ISSN: 1103-4076

© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2014

Innehåll

Inledning.....	5
Målsättning och metod	5
Topografi.....	5
Fornlämnings- och kulturmiljö.....	6
Landskapshistoriska perspektiv	6
Resultat.....	8
Fältinventering	8
Verk 1 samt anslutningsväg från norr.....	8
Verk 2.....	10
Verk 3 samt anslutningsväg	11
Verk 4.....	11
Verk 5	11
Verk 6 och 7 samt anslutningsväg mellan verk 5-7	12
Verk 8	12
Verk 9	15
Verk 10	16
Verk 11	16
Anslutningsväg i sydväst	16
Sammanfattning.....	17
Åtgärdsförslag.....	17
Administrativa uppgifter.....	18
Referenser.....	19
Tryckta källor	19
Arkiv.....	19
Kartunderlag.....	19

Bilagor

Bilaga 1. Tabell över kända och nypåträffade lämningar.

Inledning

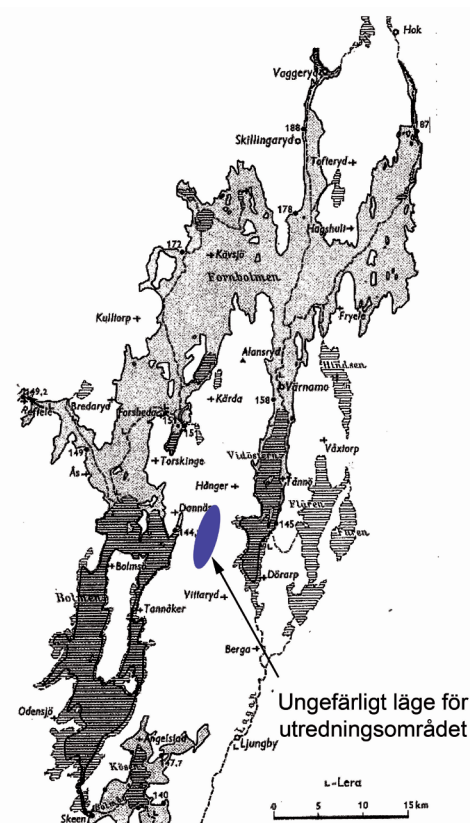
Under slutet av november månad 2013 genomförde Jönköpings läns museum en arkeologisk utredning, etapp 1, av planerat område för vindkraftspark vid Hånger och Holkhult i södra delen av Värnamo kommun. Beställare var Hansa vind AB. Undersökningsområdet omfattar ca 158 ha fördelade på elva uppställningsplatser för vindkraftsverk samt tillfarts- och servicevägar. En del av exploateringsytan består av befintliga körvägar och skogsvägar som planeras att breddas.

Målsättning och metod

Syftet med den arkeologiska utredningen, etapp 1, är att fastställa förekomst av fornlämning eller övrig kulturhistorisk lämning. Inom den arkeologiska utredningens första etapp ingår också att söka reda på platser där fornlämningar utan markering ovan mark, såsom boplatslämningar, kan finnas. Dessa områden kan bli föremål för utredning, etapp 2, då matjorden avlägsnas i syfte att fastställa om fornlämning utan synlig markering finns. Utredningens etapp 1 sker framför allt genom fältinventering. Nyupptäckta lämningar mäts in med GPS, beskrivs och ges en antikvarisk bedömning. Inventeringsinsatsen föregås av analys av kart- register- och arkivmaterial samt genomgång av FMIS (det digitala fornminnesregistret) och relevant litteratur i syfte att erhålla en helhetsbild över det aktuella landskapsavsnittets historiska kontext.

Topografi

Utredningsområdet är beläget i en utpräglad utmarkskontext med omväxlande sankmark och relativt kuperad hårdmark kring 170-180 meterkurvan över havet. Den norra delen av utredningsområdet är belägen i anslutning till den vidsträckta Erikstads mosse, och även inom den södra delen av området är inslaget av sankmarker stort. Ursprungligen låg utredningsområdet mellan två sjösystem, båda delar av Fornbolmen. Detta sjösystem existerade under några årtusenden efter isavsmältningen innan en vattenavtappning skedde åt sydväst. Issjöns vattennivå sjönk relativt snabbt och bildade ca 6000 år f. Kr. sjön Bolmen som vi känner den idag. Flera mindre sjöar, men även de många kärrmarkerna och högmossarna i området utgör spår efter hydrologiska förhållanden som var rådande för mer än 8000 år sedan. I flackare liggande trakter kom sedimenten att avsättas som odlingsbara, tämligen stenfria moräner i området kring Reftele och Ås i väster. I området strax öster och väster om utredningsområdet var höjdskillnaderna mer markanta varför ökningen av landarealen blev mer blygsam när sjön drog sig tillbaka. Utredningsområdet gränsar i sydöst till Kronobergs län. I dag do-

FIGUR 2. Fornbolmens utsträckning i förhållande till nuvarande Bolmen. Fornbolmens utlopp gick förbi Reftele till Nissa-issjön. Efter Nilsson 1968. Utredningsområdet har markerats ungefärligt i kartan.

mineras det utmarkspräglade området dels av mossar och andra sankmarker, dels av hårdmark med storblockig morän där planterad granskog och hyggen dominerar växtligheten.

Fornlämnings- och kulturmiljö

Trots sin belägenhet invid den del av Fornbolmen där landformerna kom att påverkas minst bör området ha varit attraktivt för stenåldersbosättning. Att denna del av Småland var befolkad under Fornbolmens tid vet vi genom de hundratals stenåldersboplatser som finns längs med det som en gång var Fornbolmens strand. Avsaknaden av fyndplatser för stenåldersartefakter i anslutning till utredningsområdet kan tyckas besvärande, men eftersom odlingsaktiviteten i området har varit mycket begränsad har möjligheten att påträffa fynd varit närmast obefintlig.

Inte heller från brons- eller järnålder finns fornlämningar inom eller i nära anslutning till utredningsområdet. Karaktären förstärks av en bygdeskiljare mellan den fornlämningsrika Dannäsbygden i öster och centrala Hångerområdet i nordväst. Till de centrala delarna av den förhistoriska och historiska bygden hörde som en självklarhet även dess motpol: utmarker till betesdrift, täkt, jakt och fiske.

Under den period av ca 300 år som kan utläsas ur äldre lantmäterimaterial låg utredningsområdet som utmark. Området framstår som en bygdeskiljare och det är ingen tillfällighet att administrativa gränser, såsom sockengränser och i detta fallet även länsgränsen mellan Jönköpings och Kronobergs län kom att läggas i området.

Landskapshistoriska perspektiv

Prästen Geniutus i Fryle socken upprättade år 1299 sitt testamente. Det är då vi för första gången får höra om Hånger eftersom Geniutus testamenterar 3 öre till sin kollega därstädes. Samtliga övriga gårdar som berörs av utredningsområdet, förutom Kvarnagården i Dannäs socken, har belägg från 1300- och 1400-talet (Hånger 1299, Sanna 1422, Väderås 1474, Dannäs 1350. Agertz 2007). Själva utredningsområdet är förvisso beläget en bit från den fasta bebyggelsen och byarnas inägor, men utmarkerna är dock belägna i en bygd med tidiga godsbildningar, t ex kring Dannäs, den mest troliga hemvisten för riddaren Nils Dannes som omtalas i flera diplom kring 1330-1340-talet, enligt Svenskt Diplomatariums huvudkartotek (Josefsson 2007:457-473).

Från Hångers utmark finns en karta över Hånger skogelag från 1791. Den del där utredningsområdet är beläget omtalas mestadels som Södra skogen och en mossmark har namnet Klolaggen. Laggar var de mossar som tog emot överskottsvatten från omkringliggande mossar och laggarna var således mer näringsrika än omgivande kärrmarker. Laggen är belägen ca 4,5 kilometer SSV om gården Klo, vilket visar att laggarna och det starrhö som kunde skördas där var en viktig resurs. Utredningsområdets norra del utgörs av ett vägområde

norrut. Här passerar vägen Tyrmossen. Tyr och det närbesläktade begreppet töre går tillbaka på den kådiga furuved som användes vid tjärkokning. Det är sannolikt att tallstubbar från mossområdet användes som råmaterial vid tjärtillverkning. Mossarna var således inte improduktiv mark, utan bidrog med resurser att räkna med i bygdens försörjningsstrategier. En intressant iakttagelse är att lantmätaren överlag beskriver utmarkerna i gränsen mellan Hånger och Dannäs socken som bestående av bokskog. Bokskogens roll för svinbete under historisk tid kan inte nog betonas. Här skymtar ytterligare en produktionsnisch i det äldre kartmaterialet.

I utredningsområdets nordöstra del finns området Stenudd. Skogsområdet beskrivs med detta namn både i kartan över Hångers skogelag från 1791 och den något yngre över Sannas skogsskiftet från 1873. Ingen bebyggelse med namnet har dock gått att belägga, vare sig i fält eller i historiska källor.

Enligt FMIS har flera torp funnits inom och i anslutning till utredningsområdet. En del av dessa kan beläggas i det äldre kartmaterialet, andra inte. Södratorp brukas ca 1950, men finns inte med i den äldre kartan över Hånger från 1791 (Hånger FMIS 83:1, FE9). I utredningsområdets södra del finns torpen Nyåker och Boamust medtagna med bebyggelse och odlingsmark i kartan över Väderås från 1860. Torpen är nedlagda innan den äldre ekonomiska kartan utgavs ca 1950. Torpet Boamust är i verkligheten beläget något längre söderut än den plats där det har markerats på den ekonomiska kartan (Hånger 108:1, FE4). Ca 320 meter söder om Boamust skall torpet Skogsdal ha legat. Namnet är utsatt på den ekonomiska kartan och lämningar efter torpet och fossil åker har påträffats i området (FE2). Dock finns inga spår efter torp eller backstuga i kartan från 1860.

Torpet Bokelund, vars namn också avslöjar en annan växtlighet än i dag, finns med namn på den ekonomiska kartan, i området finns också fossil åker. Någon bebyggelse kan dock inte beläggas i kartan från 1791. Strax väster om Bokelund ligger ett sankmarksområde vid namn Ävjebo äng. Namnet är bebyggelseindikerande, men vare sig röjningsrösen eller bebyggelse lämningar har hittats i området.

Sammanfattningsvis kan konstateras att en begränsad expansion av bebyggelse och odling sker i området under 1800-talet då ett antal torp och backstugor etableras. Deras existens blir mestadels kortvarig och endast Södratorp är fortfarande i bruk år 1950. Namn på Tyr- visar att stubbar till tjärbränning har brutits inom utredningsområdets norra del och förekomsten av bokskogar indikerar att svinbete skett i skogarna vid sockengränsen mellan Dannäs och Hånger.

Resultat

Fältinventering

Hela utredningsområdet har inventerats i syfte att finna nya forn- och kulturlämningar. I de fall en lämning sträcker sig utanför utredningsområdet har dessa avgränsats för att få en fullständig beskrivning av lämningen. I samband med detta har andra lämningar påträffats och därav kan en del lämningar ligga utanför utredningsområdet. Resultatet av inventeringen presenteras i en tabell, se bilaga 1, samt i kartor, se figur 3-14. I samband med inventeringen ges en antikvarisk bedömning som utgår från Riksantikvarieämbetets praxis. Denna ligger till grund för tolkningen av vad som berörs enligt Kulturminneslagen. Notera att även annan lagstiftning kan beröra lämningar. De påträffade lämningarna har getts följande status:

Bevakningsobjekt innebär att man vid inventeringstillfället inte kunnat ta ställning till om lämningen är en fornlämning eller inte. Fornlämning med denna bedömning måste därför alltid kontrolleras ytterligare före markingrepp. Exempelvis kan det röra sig om boplatser där fyndmaterialet är så knappt att inventeraren inte varit övertygad om att platsen ska bedömas som boplat. Bevakningsobjekt har också använts för fornlämningar där det exakta läget för lämningen varit osäkert. Bytomter, som normalt bedöms som fornlämning, har bedömts som bevakningsobjekt när de fortfarande är i bruk.

Fornlämning är lämningar som vid registreringstillfället bedömts omfattas av skydd enligt Kulturmiljölagen. För att en lämning ska kunna bedömas som fornlämning krävs att den är från forna tider, att den tillkommit genom äldre tiders bruk och att den är varaktigt övergiven.

Övrig kulturhistorisk lämning används för kulturhistoriska lämningar som enligt rådande praxis vid registreringstillfället inte utgör fornlämning men som ändå anses ha ett antikvariskt värde. Bedömningen används även för sådana lämningstyper som vanligen inte betecknas som lämningar, t ex Fyndplats, Plats med tradition och Fyndsamling.

Inom ramen för utredningen har 20 lämningar berörts. Av dessa var tre redan registrerade i FMIS men en uppdatering av lämningarna har gjorts (Hånger 81:1, 83:1 och 108:1). De nypåträffade lämningarna har alla bedömts som övrig kulturhistorisk lämning.

Utredningsområdet karaktäriseras till stora delar av bergbunden, blockrik mark och stora områden med våtmarker. Dessa områden har till viss del endast avsökts extensivt då den antikvariska bedömningen att påträffa något har ansetts vara liten. Inom dessa områden har vi ändå kunnat se ett stort inslag av kulturpåverkan i form av att områdena betats och det biologiska kulturarvet finns kvar i form av

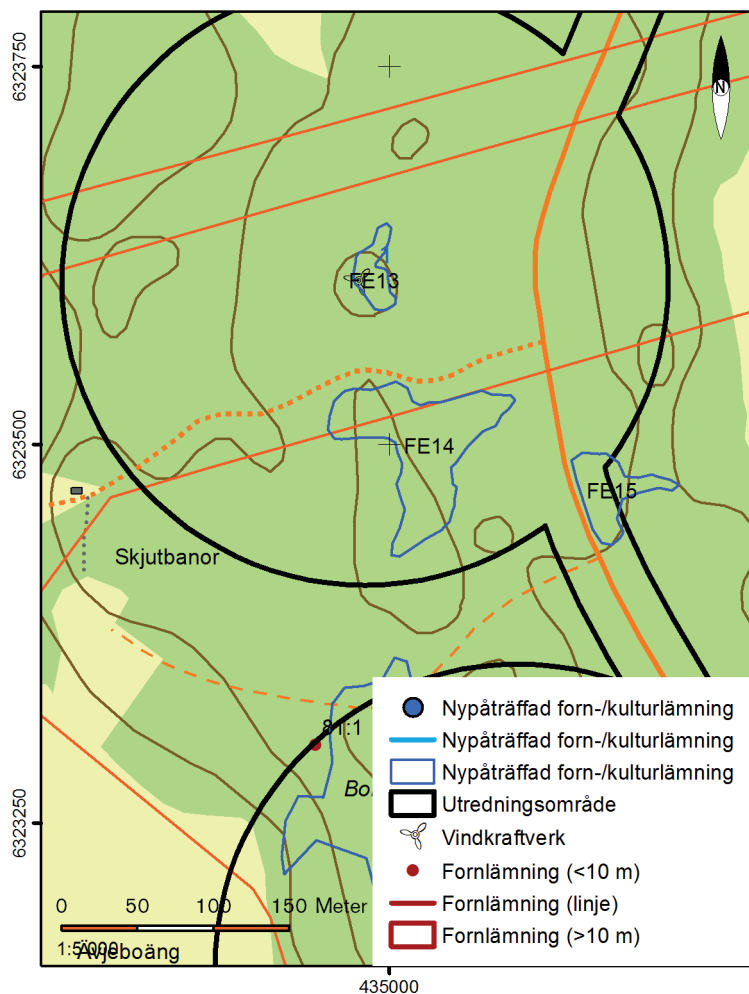
ljung och enar, växter som indikerar ett hårt betat landskap.

Någon närmare biologisk inventering har inte gjorts men alla små våtmarker torde också ha utnyttjats till ängsslåtter som framgår av kartstudien. De spår vi registrerat utgörs dock av odlingsmarken i anslutning till gårdar och torp.

Verk 1 samt anslutningsväg från norr

Utredningsområdets norra del utgörs av blockig terräng där berget ofta går idagen. I anslutning till vägen finns geologiska lämningar i form av ursvallad blockmark som liknar långsträckta röjningsrösen eller hägnader. Marken kring dessa former är dock så blockrik att det inte kan tolkas på annat sätt än att detta är en geologisk lämning. Även inom området för verk 1 är marken blockrik och berget går idagen. Området präglas också av sankare partier.

Inom området för verk 1 påträffades fossil åkermark och ett torp FE13-15. Det nypåträffade torpet (FE15) var beläget i den sydöstra delen av utredningsområdet för verk 1, öster om vägen. Områdena med fossil åker kan eventuellt knytas till detta. Inom området påträffades även gränsstenar men då dessa står i dagens gräns och således inte är varaktigt övergivna medtogs de ej.

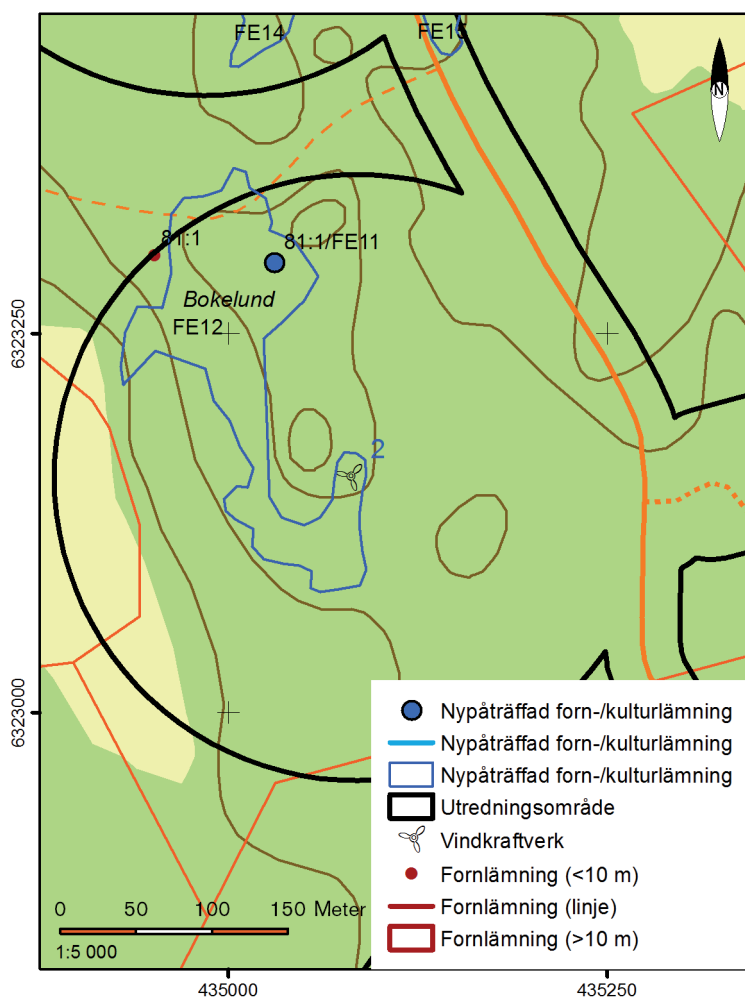

FIGUR 3. Lämningar påträffade inom utredningsområdet för verk 1. Skala 1:5000.

Verk 2

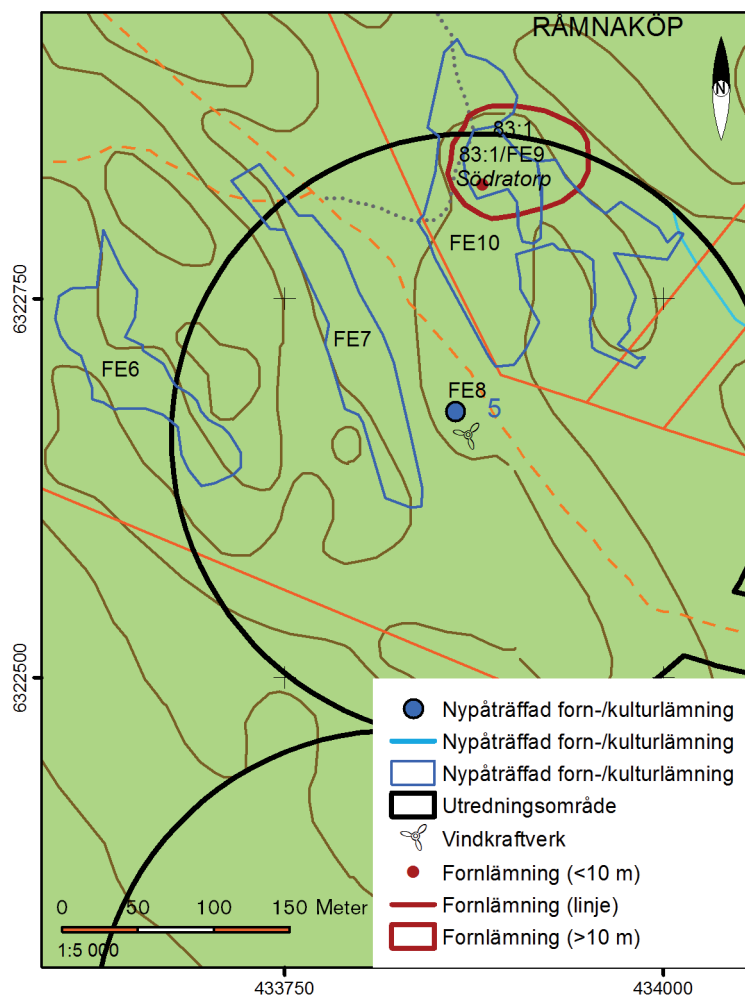
I den västra delen av utredningsområdet för verk 2 finns lämningarna efter torpet Bokelund, tidigare registrerat som Hånger 81:1. Den inprickade platsen stämmer dock inte varför en ny inprickning har gjorts ca 80 meter öster om den tidigare registreringen (Hånger 81:1/FE11). Resterna efter torpet består av en husgrund med spis-mursröse. Runt detta finns ett område med fossil åkermark (FE 12). Den fossila åkermarken består av fossila åkerytor, röjningsrösen stenmurar och är tydligt terrasserad i den västra delen ner mot sankmarksområdet Ävjeboäng. Övriga delen av området består av omväxlande blockrik hållmark med mellanliggande sankmarker där inget av kulturhistoriskt intresse kunde påträffas.

Torpet Bokelund, vars namn indikerar att bokskog funnits, finns med namn på den ekonomiska kartan. Enstaka bokar finns inom området men det är främst planterad granskog i området. Någon bebyggelse kan dock inte beläggas i kartan från 1791. Strax väster om Bokelund ligger ett sankmarksområde vid namn Ävjebo äng, som även tangerar område för verk 4. Namnet är bebyggelseindikerande, men vare sig röjningsrösen eller bebyggelse lämningar har hittats i området.

FIGUR 4. Lämningar påträffade inom utredningsområdet för verk 2. Skala 1:5000.

FIGUR 6. Lämningar påträffade inom utredningsområde för verk 5. Skala 1:5000.

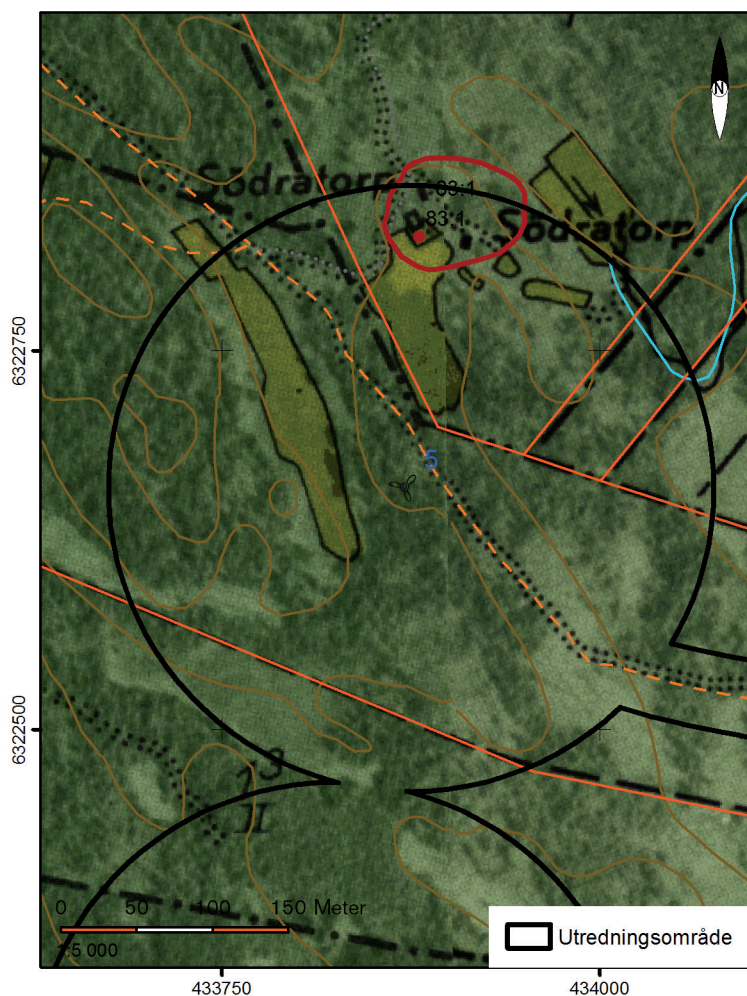
dikats ut och odlats upp (FE 7). Denna mossodling brukades in på 1950-talet. Ytterligare en mossodling kan ses nordöst om torpet men den medtogs inte då den endast tangerar utredningsområdet. Mellan denna och torpets åkermark, vid uppställningsplatsen för verk 5, påträffades ett röjningsröse (FE8), troligen har en mindre åkerlycka legat i anslutning till detta. Den västra delen av område för verk 5 påträffades ytterligare ett område med fossil åker i form av ett röjningsröseområde (FE6). Inom denna lämning fanns även spår efter sentida täktverksamhet.

Verk 6 och 7 samt anslutningsvägar mellan verk 5-7

Inom utredningsområdet är blockrik hållmark med mellanliggande sankar parter. Inget av kulturhistoriskt intresse påträffades inom området.

Verk 8

Största delen av området för verk 8 består av blockrik hållmark i form av åssträckningar med mellanliggande sankare partier. I den östra delen påträffades lämningar av kulturhistoriskt intresse. Dessa

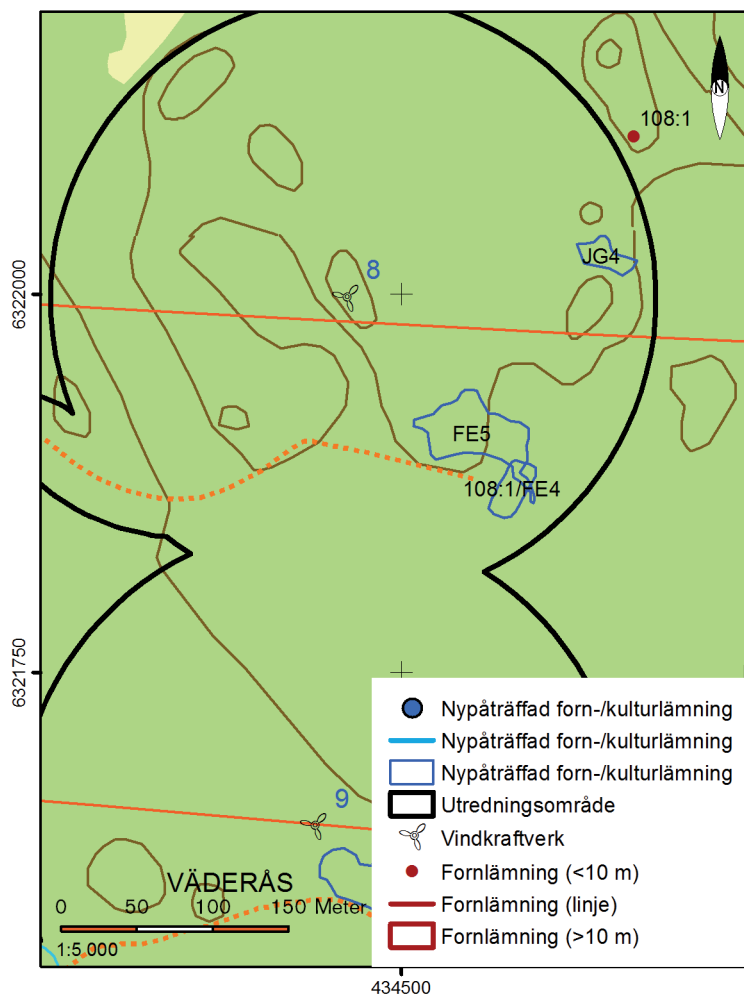
FIGUR 7. Torpet Södratorp, inom område för verk 5, enligt 1950-talets ekonomiska karta. Skala 1:5000.

utgörs av resterna efter torplämningen/backstugan Boamust (Hånger 108:1/FE4). Denna har vid fornminnesinventeringen prickats in fel, ca 230 meter norr om befintlig lämning. Vid den registrerade platsen kunde inga lämningar upptäckas, däremot återfanns den husgrund som finns beskriven och medtagen på bild i FMIS inom område Hånger 108:1/FE4. Enligt lagaskifteskarta över Väderås från

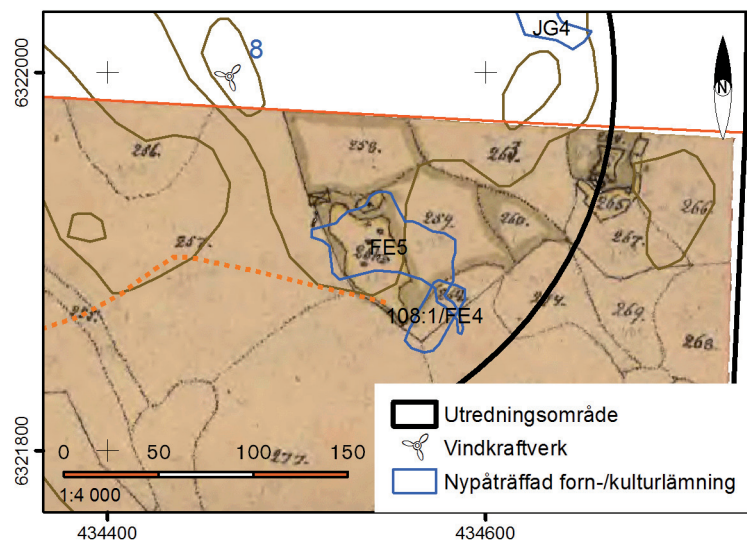
FIGUR 8. Rester efter jordkula, torpet Boamust (Hånger 108:1/FE4). Husgrunden har enligt FMIS restaurerats.

FIGUR 9. Lämningar påträffade inom utredningsområde för verk 8. Skala 1:5000.

1860 ska torpet legat i den östra delen av utredningsområdet, se figur 10. Denna del av utredningsområdet var sank och möjligen kan ytterligare bebyggelse ligga längre österut på mer fast mark. Denna del har inte inventerats då den ligger utanför utredningsområdet. Runt den nu registrerade lämningen finns fossil åker (FE5) som skadats

FIGUR 10. Detalj av laga skifteskarta över Väderås 1860 (06-dan-26). På kartan är även de nypåträffade lämningarna. Skala 1:4000.

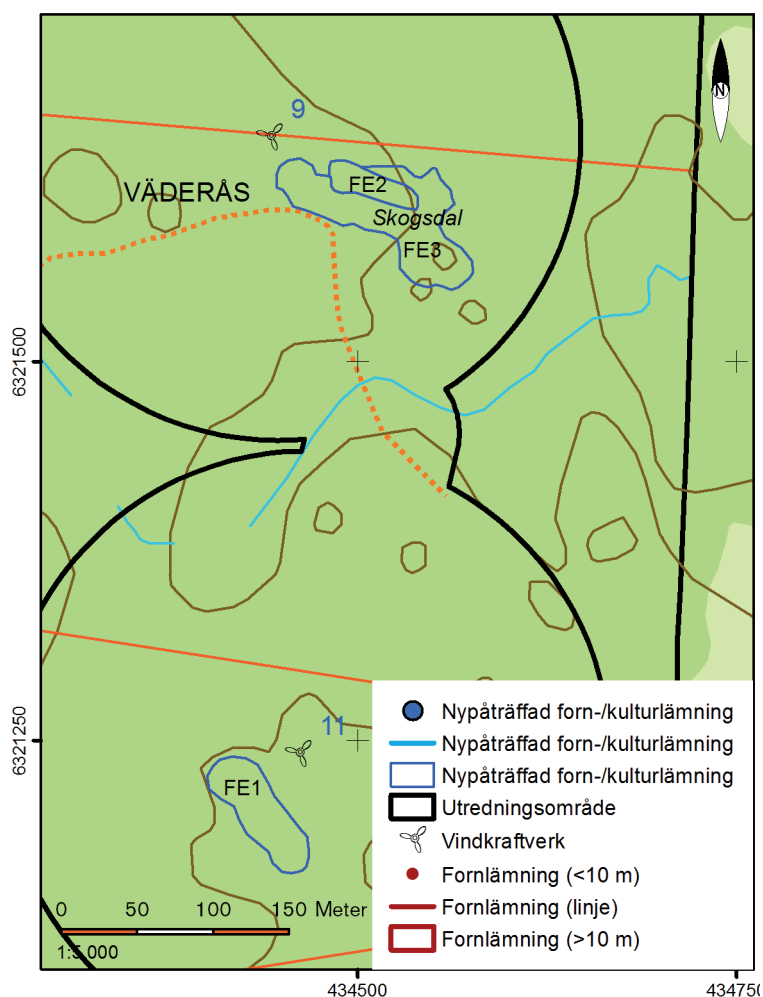
av skogsvägen och vändplanen för denna. Enligt laga skifteskartan ska ett hus ha legat nordväst om den fossila åkern. Några spår efter detta påträffades inte. I den nordöstra delen av utredningsområdet för verk 8 påträffades ett mindre område med röjningsrösen (JG4).

Verk 9

Området består till största del av blockrika åssträckningar med sankare mark mellan. I den östra delen påträffades resterna efter torpet Skogsdal (FE2). Namnet är utsatt på den ekonomiska kartan men inga spår efter torp eller backstuga i kartan från 1860. Lämningsarna efter torpet består av två husgrunder, varav en är skyltad av hembygdsföreningen. Sydöst om den skyltade husgrunden finns ett hus, som möjligen står på en äldre husgrund, se figur 11. I anslutning till torpet finns fossil åker som avgränsas av stenmurar och terrasskanter (FE3). Delar av området har troligen varit i bruk in på 1900-talet. Omedelbart väster om utredningsområdet för verk 9 påträffades en dösliknande lämning. Denna var dock nyskapad troligen av någon av skogsmaskinsförarna som nyligen avverkat skogen i området.

FIGUR 11. Befintlig byggnad vid torpet Skogsdal (FE2). Bakom stugan återfinns den skyltade husgrunden. Foto från sydöst.

FIGUR 12. Lämningar påträffade inom utredningsområde för verk 9 och 11. Skala 1:5000

FIGUR 13. Nyskapad dösliknande lämning väster om utredningsområde för verk 9.

Verk 10

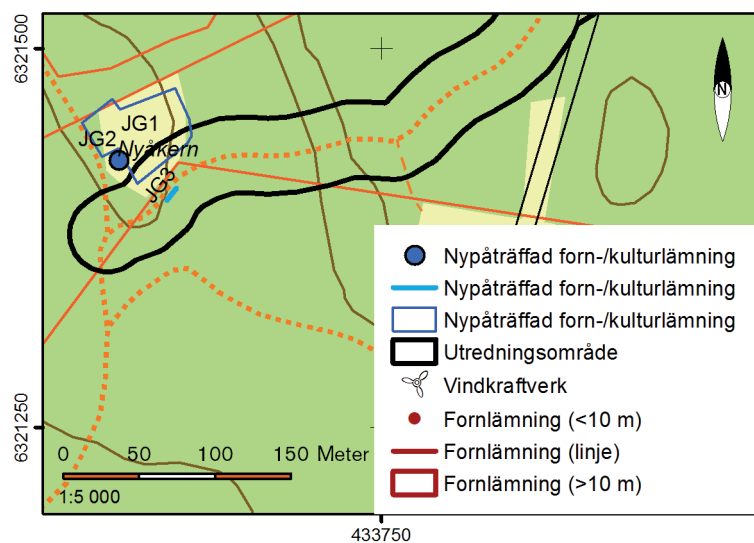
Utredningsområdet för verk 10 består av en markerad bergshöjd, Klintaberget. Öster om detta är ett större moss- och myrmarksområde som tidigare kan ha utgjort en vik av Vidöstern. Området väster om Klintaberget består av blockrik mark med insprängda våtmarksområden.

Verk 11

Mellan verk 9 och 11 rinner en bäck, Sågbäcken, som indikerar att en såg legat utefter denna. Inga spår efter vare sig såg eller fördämning kunde ses inom utredningsområdet. Området för verk 11 karaktäriseras annars av blockrika höjder och mellanliggande sankpartier. Längst i söder återfanns en del bokar som kan vara rester efter det landskap som beskrivs i de historiska kartorna, se kapitlet Landskapshistoriska perspektiv. Centralt i området påträffades ett mindre område med röjningsrösen (FE1).

Anslutningsväg i sydväst

I utredningsområdets södra del påträffades rester efter ett torp (JG2). Torplämningen består av en husgrund med spismursröse och torpet kallades för Blommebo. På den ekonomiska kartan står texten Nyåkern. I anslutning till torpet finns ett område med fossil åkermark (JG1) bestående av en fossil åker, 6 röjningsrösen och en stenmur. Åkern var i bruk åtminstone in på 1950-talet enligt den ekonomiska kartan. Torpet och dess åkermark finns medtagen på lagaskifteskartan över Väderås från år 1860. Söder om vägen i anslutning till torpet finns ytterligare en stenmur (JG3).

FIGUR 14. Lämningar påträffade inom utredningsområde för anslutningsväg i söder. Skala 1:5000

Sammanfattning

Jönköpings läns museum har genomfört en arkeologisk utredning etapp 1 inför planerad vindkraftspark i Hånger och Dannäs socknar, Värnamo kommun. Utredningen syftade till att konstatera om fornlämningar berörs av den tänkta exploateringen. Vid utredningen har en kart- och arkivstudie samt en fältinventering genomförts. Inom ramen för utredningen har 20 lämningar berörts. Av dessa var tre redan registrerade i FMIS men en uppdatering av lämningarna har gjorts (Hånger 81:1, 83:1 och 108:1). De nypåträffade lämningarna har alla bedömts som övrig kulturhistorisk lämning. Utredningsområdet karaktäriseras till stora delar av bergbunden, blockrik mark och stora områden med våtmarker.

Åtgärdsförslag

Länsmuseet föreslår att den vidare planeringen av verksuppställningsplatser och väganslutningar dras så att ingrepp i de berörda lämningarna minimeras. Vid verk 1, 2, 5 och 9 kan lämningar komma att beröras men att smärre justeringar kan minimera ingrepp och skador i dessa lämningar.

Länsmuseet har samrått med Länsstyrelsen angående åtgärdsförslagen.

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr: 431-6558-2013
 Länsstyrelsens beslutsdatum: 2013-11-13
 Jönköpings läns museums dnr: 269/2013
 Beställare: Hansa vind AB
 Rapportansvarig: Ådel V. Franzén
 Fältansvarig: Fredrik Engman
 Fältpersonal: Fredrik Engman och Jörgen Gustafsson
 Fältarbetstid: 2013-11-27–2013-11-28
 Län: Jönköpings län
 Kommun: Värnamo kommun
 Socken: Dannäs och Hånger socknar
 Fastighetsbeteckning: Hånger 1:3, 1:10, 1:11, 2:1, 3:4
 och 16:1, Sanna 1:2, Holkhult
 1:2 och 1:3, Väderås 4:1 och
 4:7, Sjögård 1:4 och 2:1.
 Belägenhet: Digitala fastighetskartans blad
 63E 2dS
 Koordinater: V:433673,01/6322724,23
 N:435109,81/6324330,63
 Ö:435829,81/6323258,63/
 S:434450,61/6321044,23
 Koordinatsystem: Sweref 99 TM
 Undersökningsyta: 158 hektar

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv.

Referenser

Tryckta källor

Josefsson, Gunlög, 2007. Riddare Nils - från Dannäs eller rättträdig? Om ortnamnet Dannäs och en medeltida riddare. *Historisk tidskrift* 2007:3. s. [457]-473. Stockholm.

Nilsson, E. 1968. Södra Sveriges senkvartära historia, geokronologi, issjöar och landhöjning. Kungliga Vetenskapsakademiens Handlingar, Fjärde serien. Band 12. Nr 1. Stockholm.

Arkiv

FMIS, det digitala fornminnesregistret.

Lantmäteriets webb-tjänst: Arken, Arkiv-sök.

Riksarkivet: <http://sok.riksarkivet.se/SDHK>

Kartunderlag

Digitala fastighetskartan

Äldre ekonomisk karta, bladen:

5D 4g-4h, 5D 5g-5h

06-dan-26, Väderås Laga skifte 1860

E54-7:2, Hånger nr 1-9. Storskifte på utmark/utägor, 1791. Jonatan Montelin

E26-8:1, Holkhult nr 1. Laga skifte, 1844. Sven Magnus Bergström

E26-1:1, Dannäs sn, Sockenkartan, 1852. Gustaf Fredrik Planting-Gyllenbåga.

E54-14:1, Sanna nr 1. Laga skifte, 1872. Vilhelm Leopold Henrik Schreeber.

Objekt nr /Figur	Lämningsstyp	Beskrivning	Antikvarisk bedömning	Åtgärdsförslag
FE1 /Fig 12	Fossil åker, röjningsröseområde	Fossil åker, röjningsröseområde 90x30-40 m (NO-SV) bestående av ca 10 röjningsrösen 2-6 m i diam och 0,3-0,6 m h av 0,1-0,5 m st stenar.	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn.
FE2 /Fig 12	Lägenhetsbebyggelse	Torplämning, Skogsdal ca 60x20 m (Ö-V) m bestående av 2 husgrunder och en stående byggnad på äldre husgrund. I NV är husgrund, 7x5 m (N-S) 0,2-0,6 m h av 0,4-1 m st stenar. Centralt är spismursröse 3x2 m och 0,4-0,5 m h. Spismursröset är skyltat; Torpet/ Skogsdal/Öde 1914. Sö om grunden är befintlig stuga (aningen förfallen) som eventuellt står på en äldre grund. I områdets Ö del är ytterligare husgrund 5x4 m (N-S) och 0,1-0,4 m h av 0,2-0,4 m st stenar. S om hg är en oregelbunden grop ca 3x2 m och 0,5 m dj. I anslutning till husgrunderna är ett område med fossil åkermark, se separat beskrivning.	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn.
FE3 /Fig 12	Område med fossil åkermark	Område med fossil åkermark 145x25-70 m (VNV-ÖSÖ) bestående av minst fyra åkerytor, tre stenmurar, ca 15 röjningsrösen och terrasskanter. Åkerytorna är oregelbundna och terränganpassade och avgränsas av åkerhak och terrasskanter. Terrasskanterna är delvis stensatta. Stenmurarna är 15-50 m l 1-3 m br och delvis oregelbundna och belamrade med röjningssten. Röjningsrösen är 1,5-5 m i diam och 0,4-1,2 m h av 0,2-0,7 m st stenar.	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn.
Hånger 108:1, FE4 /Fig 12	Lägenhetsbebyggelse	Torplämning, Boamust ca 40x20 m (NO-SV) bestående av 1 jordkuleruin, 1 källargrund och 1 husgrund. Jordkuleruinen i S är 7x5 m, ingrävd i V-slutning med kvarstående, kallmurade väggar 0,6-1 m br och intill 1,5 m h av 0,3-1 m st stenar. Längs den N sidan är jordvall 2-3 m br. Ingång i V. S om ingång i väggmuren är spisrest. Omedelbart S om husgrunden är källargrund 4x4 m av 1,5 m br väggar samt 1,2 m dj. NO om jordkulan är husgrundhusgrund 8x5 m (Ö-V) 0,4-0,5 m h och 0,7-1,2 m br syllstensrad av 0,3-0,7 m st stenar. Lämnningen har frilagts och restaurerats av ortsbefolkningen. Platsen skyltad med texten: JORDKULAN/BOAMUST/ÖDE 1871. Platsen felaktigt inprickad ca 235 m N om lämningen.	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn.
FE5 /Fig 9	Område med fossil åkermark	Område med fossil åkermark ca 95x5-50 m (VNV-OSO) bestående av minst 3 fossila åkerytor, 15 röjningsrösen och 3 röjningsstensvallar samt terrasskant. De fossila åkerytorna är plana, oregelbundna. Den minsta i SÖ är ca 18,5x2-4,5 m st och avgränsas av åkerhak och terrasskant ca 0,3 m h. Röjningsrösen är oregelbundet runda eller avlånga 2-7 m i diam respektive 5x2-3 m st och 0,3-0,9 m h av 0,1-0,8 m st stenar.	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn.
FE6 /Fig 6	Fossil åker, röjningsröseområde	Fossil åker, röjningsröseområde ca 180x20-60 m (NV-SO) bestående av ca 30 röjningsrösen 2-5 m i diam och 0,2-0,5 m h av 0,2-0,5 m st stenar. Inom området finns 1 täkt och en sten med borrhål	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn.
FE7 /Fig 6	Fossil åker	Fossil åker, mossodling 250x15-40 m (N-S) bestående av fossila åkerytor avgränsade av diken 0,5-1 m br och 0,3-0,8 m dj. Åkermarken är markerad på 1950-talets ekonomiska karta.	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn.
FE8 /Fig 6	Röjningsröse	Röjningsröse, 3 m och 0,5 m h av 0,3-0,6 m st stenar	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn.
Hånger 83:1, FE9 /Fig 6	Lägenhetsbebyggelse	Lägenhetsbebyggelse. Torplämning Södratorp 80x15-50 m (N-S) bestående av en synlig husgrund, uppgift om två husgrunder och en brunn. Husgrund efter mangårdshus, i områdets V del är 8x5 m (N-S) 0,2-0,5 m h syllstensrad av 0,3-0,6 m st stenar. I husgrunden är spismursröse 2,5 m i diam och 1,1 m h. Spjällucka i järn. Trästolpe med texten; 56 Södratorp. Enligt tidigare registrering ska ytterligare två husgrunder funnits i området. Dessa kunde inte lokaliseras. Två hussymboler finns i områdets Ö del på den ekonomiska kartan från 1950-talet. I områdets S del är en brunn/kallkälla 2,5 m l diam, vattenfylld. I området finns kulturpräglad vegetation i form av syren och äldre fruktträd. Runt torpet finns fossil åkermark, se separat beskrivning.	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn.

FE10 / Fig 6	Område med fossil åkermark	Område med fossil åkermark 10-220x15-170 m (Ö-V) bestående av minst 10 fossila åkrar, 50 röjningsrösen och stentippar samt 10 stenmurar. De fossila åkrarna är terränganpassade från 20x5-10 m st till 125x35-65 m st. Flera av åkrarna är i bruk på 1950-talet. Åkrarna kantas av röjningsrösen, stentippar och stenmurar. Röjningsrösen är 2-10 m i diam och 0,3-1,4 m h av 0,1-0,9 m st stenar. Stenmurarna är omväxlande vällagda samt mer slarviga. Den längsta i V är närmare 110 m l och 1-1,5 m br samt 0,3-1 m h.	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn.
Hånger 81:1, FE11 / Fig 4	Lägenhetsbebyggelse	Lägenhetsbebyggelse Bokelund, bestående av en husgrund ca 8x5,5 m (NO-SV) 0,1-0,2 m h syllstensrad, tydligast i Ö och N. I grunden är spismursröse 3 m i diam och 1,2 m h. På och i anslutning till husgrunden är kulturpräglad vegetation i form av syren, fruktträd och andra lövträd. I anslutning till husgrunden är ett område med fossil åkermark, se separat beskrivning. Lämningen är felinprickad vid den tidigare inventeringen (Ca 80 m V om nu angiven plats).	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn.
FE12 / Fig 4	Område med fossil åkermark	Område med fossil åkermark, ca 285x10-140 m (N-S) bestående av minst 7 fossila åkerytor, ca 60 röjningsrösen, 5 stenmurar och terrasskanter. Åkerytorna är terränganpassade och terrasserade, tydligast i V delen ner mot Ävjaboäng. Åkerytorna avgränsas förutom av terrasskanter av stenmurar och röjningsrösen. I området S del kunde inga åkerformer iakttas, däremot ett flertal röjningsrösen. Röjningsrösen i den S delen är 2-6 m i diam och 0,3-0,8 m h.	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn.
FE13 / Fig 3	Fossil åker, röjningsröseområde	Fossil åker, röjningsröseområde, ca 60x10-25 m bestående av ca 10 röjningsrösen. Dessa är 2-4,5 m i diam och 0,2-0,5 m h vanligen lagda på berg i dagen. Området är delvis blockrikt	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn.
FE14 / Fig 3	Område med fossil åkermark	Område med fossil åkermark ca 115x30-115 m (N-S) bestående av minst 1 åkeryta, två stenmurar och ca 30 röjningsrösen. Åkerytan i områdets NÖ del är oregelbunden, plan ca 60x25 m (Ö-V). Stenmurarna är ca 65 m l och är delvis slarvigt upplagda och delvis belamrade med röjningssten. Röjningsrösen är 2-5 m i diam och 0,3-0,8 m h av 0,1-0,7 m st stenar.	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn.
FE15 / Fig 3	Lägenhetsbebyggelse	Torplämning, ca 65x10-65 m (N-S) bestående av 1 husgrund, ca 15 röjningsrösen och 1 eventuell fägata. Husgrunden, i områdets N del är 6x6 m 0,1-0,3 m h. Syllstenar lagda på berg i dagen. I SV är spismursröse 2x2 m 1 m h av 0,2-0,6 m st skivade stenar. Röjningsrösen är 3-6 m i diam och 0,4-0,8 m h av 0,2-0,4 m st stenar. I Ö är en eventuell fägata bestående av två parallella stenrader 10 respektive 25 m l. Mellan dessa är idag en traktörväg.	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn.
JG1 / Fig 14	Område med fossil åkermark	Område med fossil åkermark 65x40-55 m (Ö-V) bestående av 1 fossil åker, 6 röjningsrösen och 1 stenmur. Den fossila åkern var i bruk in på 1950-talet. Röjningsrösen är 4-6 m i diam och 0,3-0,5 m h av 0,1-0,6 m st stenar. Stenmuren är ca 45 m l och ca 0,8 br och 0,3-0,5 m h innehållande stenar 0,15-0,6 m st. Centralt är ett impediment med 3 granar och ett större lövträd. SV om åkern låg torpet Blommebo. Åkern kallas Nyåkern.	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn.
JG2 / Fig 14	Lägenhetsbebyggelse	Torplämning bestående av en husgrund 7x5 m (NNÖ-SSV). Centralt ett spismursröse 2x2 m och 0,5 m h. Torpet hette enligt skylt Blommebo och ödelades 1921	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn.
JG3 / Fig 14	Hägnad	Stenmur, 14 m l (NO-SV) och 0,3-0,4 m h. bestående av stenar 0,2-0,6 m, delvis raserad.	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn.
JG4 / Fig 9	Fossil åker, röjningsröseområde	Röjningsröseområde 40x10-20 m (Ö-V) bestående av 5 röjningsrösen 1,5-2,5 m i diam och 0,3-0,8 m h av 0,15-0,6 m st stenar.	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn.
JG5 / Fig 5	Fossil åker, röjningsröseområde	Röjningsröseområde 30x15 m (ÖNÖ-VSV) bestående av 5 röjningsrösen, runda 2-3,5 m i diam och 0,3-0,5 m h av 0,15-0,5 m st stenar.	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn.

Förklaringar**Antikvarisk bedömning**

Fornlämning	Fornlämning är lämningar som vid registreringstillfället bedömts omfattas av skydd enligt Kulturminneslagen. För att en lämning ska kunna bedömas som fornlämning krävs att den från forna tider, att den tillkommit genom äldre tiders bruk och att den är varaktigt övergiven.
Övrig kulturhistorisk lämning	Övrig kulturhistorisk lämning används för kulturhistoriska lämningar som enligt rådande praxis vid registreringstillfället inte utgör fornlämning men som ändå anses ha ett antikvariskt värde. Annan lagstiftning kan även vara rådande och ge lämningen ett skydd.
Bevakningsobjekt	Bevakningsobjekt, dvs det går inte att säkert avgöra om det är fornlämning, alternativt det är svårt att göra en besiktning/bedömning på grund av t.ex. tät vegetation (används endast i undantagsfall)
Uppgift om	Uppgift om fyndplats, torp etc, där fysiska spår inte kan ses på platsen.
Ej fastställd	Den antikvariska bedömningen har inte fastställts. Avser t ex boplatslägen där en arkeologisk utredning etapp 2 krävs för att fastställa om det är en fornlämning.

Åtgärdsförslag

Arkeologisk utredning etapp 2	Det har inte kunnat fastställas om det planerade företaget berör en fornlämning. Det kan vara att man misstänker att grav- eller boplatslämningar finns under mark som ej kan ses utan vidare undersökning. Det kan också vara att en lämning inte kunnat bedömas utan grävning tex avgöra om lämningen är en grav eller ett röjningsröse. Arkeologisk utredning etapp 2 genomförs vanligen med sökschaktsgrävning, rutgrävning eller metalldetektering
Arkeologisk förundersökning	Syftar till att avgränsa, karaktärisera och datera fornlämningen. Förundersökningen ligger till grund för de vetenskapliga frågeställningar som ställs vid en arkeologisk undersökning. Undersökningen görs på olika sätt beroende på lämningstyp.
Arkeologisk undersökning	Arkeologisk undersökning genomförs för att dokumentera och ta bort fornlämningen. Detta görs utifrån vetenskapliga frågeställningar och kan variera beroende på lämningstyp.
Hänsyn	Lämningen har utifrån rådande praxis vid inventeringstillfället inte bedömts som fornlämning men anses ändå ha ett antikvariskt värde. Annan lagstiftning kan även vara rådande och ge lämningen ett skydd
Berörs ej	Lämningen berörs inte av det planerade arbetsföretaget. Om planerna ändras och lämningen berörs kan det bli aktuellt med någon av ovanstående åtgärder.
Ingen åtgärd	Lämningen anses inte hysa så högt antikvariskt värde att det är motiverat med vidare undersökning.

I samband med att Hansa vind AB planerar att etablera en vindkraftspark genomförde Jönköpings läns museum en arkeologisk utredning. Området hade utmarkskaraktär med sentida torpetableringar.